

Pienták Attila

Ami érdekel tetszik

Babits Mihály: Levelezés

Mesélik, *tehát* úgy is van, hogy az ezerkilencszázhatvanas évek derekán a következő magyar nyelv és irodalom nagydolgozatcímrel kellett szembesülnie az egyébként már koedukált gimnáziumi osztálynak: „*Miért szeretem Ady Endre szerelmi költészetét?*” Történt pedig, hogy hárman, meghallva tán egy majdani idő szavát, összebeszélés nélkül, ebbe a mondatba sűrítették a témához kapcsolódó gondolataikat: „*Nem szeretem Ady Endre szerelmi költészetét.*”

Vagyunk mással is így. Ad analogiam: nem szeretjük Babits Mihály levelezését. Szerencsére nem is kell szeretnünk, ahogyan Ady Endre szerelmi költészetét sem, pedig azt szeretjük. Babits Mihály levelezésében semmi szeretnivaló nincsen, mint ahogyan Babitscsal kapcsolatban ritkán szokott fölbukkanni a „szeretet” szó. Ha egyszer maga Nemes Nagy Ágnes úgy fogalmazott: „*Miért szeretem Babits Mihályt? Természetesen: nem tudom*” – akkor hogy jön a recenziens ahhoz? Máskor. Itt és most arra a kérdésre kívánunk válaszolni: miért érdekes Babits Mihály levelezése? És miért érdemes kiadni? És miért oly evidens mindez?

Babits Mihály levelezésének kritikai kiadása az ötödik kötetéhez érkezett. Ízlelgessük kicsit ezt a mondatot, mert olyan kellemes leírni, kimondani. A Babits-levelezéskiadás, tizedik évében, öt kötetet tud felmutatni: a kiadássorozat tehát jó tempóban, lendületesen halad. Másrészt: Babits *levelezésének* ötödik kritikai kiadású kötetéről van szó, vagyis örömmel feltételezhetjük, illetve konstatalhatjuk, hogy az életmű más szegmensei is a kritikai editio révébe érnek. (S valóban: az Eötvös Loránd Tudományegyetem Babits Kutatócsoportjának munkája gyümölcszeként a polcon sorakoznak már Babits regényeinek és drámáinak teljes kritikai kiadásai, szűk esztendőn belül megjelenik rövidprózáinak és esszéírói életművének első kötete. Verseinek kritikai kiadását más műhelyből remélhetjük kikerülni, és hát itt ki is érdemes kerülni, hiszen a recenziens dicsérni jött.) És tovább: a kiadássorozat valóban a teljes *korrespondencia* közzétételére vállalkozik, vagyis nem csupán Babits leveleit olvashatjuk, hanem a hozzá írottakat is. Végül pedig: ez a *kritikai* kiadás a kurrens elvárásoknak és a filológiai és textológiai felsőbbrendű követelményeinek egyszerre megfelelő, minden tekintetben mintaértékű prezentáció a jelenkori magyar modern filológia kínálatában.

Az *első kötet* (1890–1906, sajtó alá rendezte Zsoldos Sándor) értelemszerűen talán a legizgalmasabb, vagy a legizgalmasabbak egyike a levelezés-összkiadáson belül. Ebben találjuk a gyermek Babits levelezését (a legelső misszilit „1890. febr. 21. előtt”-re datálva, tehát első elemista korából). „*A nagy írók gyermekkorában van valami titokzatos vonás – írja Szerb Antal –, ami izgatja az ember képzeletét.*” Nos, Babits gyermekkori levelezése azzal a tanulsággal szolgál, amit amúgy is sejtettünk, vagyis reápillanthatunk egy rendkívül tudatos, intellektuálisan igen hamar érő fiú belsőből fakadó szellemi igényességére, amennyire ezt a családtagoknak írott levelek lehetővé teszik. A kötet fontosabb és nagyobbik része azonban nem ez, hanem Babits egyetemista éveinek levelezése. Szükségtelen emlékeztetni arra a tényre, hogy ez az időszak (az 1900-as évtizedek első fele) érleli meg a pályakezdő Babits poétikaesztétikai alapvetéseit, és ugyancsak, hogy ennek az érlelődési folyamatnak kapcsolattörténeti háttere immár a huszadik századi magyar szellemi történet kiemelt fontosságú részét képezi. A fiatalkori Babits-levelezésnek ezt a szakaszát aligha lehet túlbecsülni, és aligha lehet túlbecsülni azt a kítúnó munkát sem, melyet a kötet sajtó alá rendezője végzett, akinek ezzel a nagyon sokat idézett és nagyon sokat kommentált levelezésanyaggal kellett a kritikai kiadás igényének megfelelően megbirkóznia. A sorozat nyitó darabjához méltóan igényes munka hosszú időre hiteles és mérvadó, nem csupán a Babits-életművet, hanem a huszadik századi magyar irodalmi megújulást általában kutatók számára is.

A *második kötet* (1907–1909 áprilisa, sajtó alá rendezte Szőke Mária) a pályakezdő irodalmárról és a stabil pénzkeresetet biztosító gimnáziumi tanárság okozta napi fáradtságról tudósít. Utóbbiról szűk-

szavúan, hiszen Babits, ha ideje és ereje engedi, leginkább írói karrierje beindításának ügyében ragadott. A Szegedről Fogarasra helyezett tanár agitációja tökéletesen érthető, hiszen messzebbre nem is kerülhetett volna bármilyen kulturális központtól – a posta azonban akkoriban még lehetővé tette az irodalmi színre lépéshez szükséges kapcsolattartás megfelelő sebességét. A szaporodó napilapközlések, a *Nyugat*, a *Holnap* antológia – az utolsó levelek egyikében Fenyő Miksa már Babits bemutatkozó kötete megjelenésének gyakorlati részleteiről tájékoztatja a szerzőt: a levelezésből plasztikusan rajzolódk ki Babits komótosan lendületes pályakezdése.

A *harmadik kötet* (1909 májusa – 1911 júliusa, sajtó alá rendezte Sáli Erika és Tóth Máté) levelei az ígéretes pályakezdőből szinte egy csapásra (egy-két csapásra) befutott, megbecsült és foglalkoztatott szerzővé váló Babitsot állítják élénk. Tulajdonképpen döbbenetes élményt nyújt annak figyelemmel kísérése, hogy a fiatal szerző, kényszerű fogarasi tanárkodása miatt, a személyes találkozókat, hogy úgy mondjuk, a *jelenléte*t majdnem teljesen nélkülözni kényszerülvén, szinte kizárólag a levelezés révén mégis mennyire *jelen tud lenni* az irodalmi életben – adminisztrálja sokasodó publikációit, meghozza első és szintén sokasodó, az „*irodalmi diplomácia*” területére tartozó döntéseit (pl. miként nem csatlakozik az elsősorban Balázs Béla és Lukács György nevével fémjelzett körhöz), több műfajban is nélkülözhetetlen szerzőjévé válik a *Nyugat*nak, és – inkább kimondva, mint kimondatlanul – meghatározó jelentőségű alakja (természetesen Ady után) az új magyar irodalomnak. A múlt századadelő postai szolgáltatásait mindinkább irigyeljük, amint előrehaladunk a Babits-levelezésben.

A *negyedik kötet* (1911 júliusa – 1912 októbere, sajtó alá rendezte Sáli Erika) levelei csaknem zavar-talanul annak a békés tepesdésnek a lenyomatai, aminek ezeket az esztendőket hinni szeretnénk. („*Az utolsó előtti előtti békeév viszonylag nyugodtan telt*” – írta Bródy János.) A kötetben feltűnően meg-ritkulnak az irodalmi érdekű levelek, ami akad, az is inkább technikai jellegű, rövid, gyakorlatias. Nem csoda, hisz Babits immáron fővárosi tanár, változó munkahelyekkel – a személyes kapcsolattartás (melyet, ha módja volt rá, mindig is preferált a levelezéssel szemben) sokkal könnyebbé vált számára. Feltűnő viszont a tanítványok nagyszámú jelentkezése (elkes levelek alapján Babits talán mégiscsak szimpatikusabb tanáregyenység lehetett, mint azt gondoltuk), közöttük Komjáthy Aladáré. Meglepően jó baráti viszony képét vetítik az olvasó elé a Móricz Zsigmonddal való levélváltás e korszakbeli darabjai. S ha halványan is, de fölsejlik már a politika (vagy talán maga a történelem, ki tudja?), mely nemsokára oly sebesen ragadja magával Babits Mihályt és életművét – az „*500 szabadgondolkodó diák*” levele, Szabó Ervin levele, a Társadalomtudományok Szabad Iskolájának levele. Folytatásuk következik.

Az *ötödik kötet* (1912 novembere – 1914 szeptembere, sajtó alá rendezte Pethes Nóra és Vilcsék Andrea) majdhogynem érdektelenségbe fúl. A többé-kevésbé megállapodott tanárember és a több-féle szempontból befutott fiatal költő-író leveleit olvashatjuk, ebben a kötetben azonban különösen feltűnő arányú többségben vannak a napi-hétköznapi gyakorlatba illeszkedő, valóban gyakorlatias levelek, meghatározó mennyiségben a családiak. Talán nincs is olvasó, aki ezt a kötetet kézbe véve ne rögtön 1914 nyarához lapozna kíváncsiságtól hajtva – nos, Babits július 26-án kelt, édesanyjának írott levelében mindjárt talál is egy szívszorító mondatot: „*A háborútól ne féljete: Pistit nem vihetik el.*” Pisti, azaz Babits István, a költő öccse 1915 és 1920 között életét a fronton, majd hadifogságban töltötte – hazairrott levelei 2005-ben jelentek meg a kritikai kiadáshoz szorosan kapcsolódó Babits Könyvtár sorozatának darabjaként, Buda Attila sajtó alá rendezésében. Csak hogy a kép teljesebb legyen.

Rövidre fogva tehát a felvetett kérdésekre adandó lehetséges válaszokat: Babits Mihály levelezését nem kell szeretnünk, mert nem kell szeretnünk a XX. századot és annak irodalmát sem. Babits levelezése kimondhatóan érdekes, mert most, a XXI. század elején a magyar embereknek talán semmi másra nincs nagyobb szükségük, tehát érdekük, szellemi tekintetben, mint hogy szembenézzenek a huszadik századdal (és annak irodalmával). Ennek a szükségnek kielégítését pedig természetes módon szolgálja a múlt század egyik legnagyobbja levelezésének kritikai igényű, *tehát* a lehetőségig megbízható kiadása. És – hogy a bevezetőben föltett utolsó kérdésünkre is válaszoljunk – miért oly evidens mindez? Babits Mihály levelezése fontos és tanulságokkal teljes része a magyar szellem-történetnek és a magyarság önismeretének. Egybegyűjtése, föl kutatása és közreadása akkor is tiszteletre és elismerésre méltó volna, ha „*pusztán*” filológiai érdekből tarthatna számot a figyelemre, ám ennél mégis többről van szó. Az egyik legkülönösebben háborzongató félévszázad egyik legnagyobb magyarja levelezésének a ma tudományossága valamennyi eredményét tekintve vevő tudós közzététele ugyanis csak egyfelől irodalomtudományi tény. Másfelől olyan szellemi aktus, mellyel egy modern kultúrnemzet tartozik önmagának.

Babits Mihály Műveinek Kritikai Kiadása, Levelezés, főszerk. Sipos Lajos, I–V, 1998–2007